

СЕКЦІЯ 27

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ТА СІМЕЙНОГО ПРАВА

Керівник секції: завідувач кафедри цивільного права, д. ю. н.,
професор Є.О. Харитонов

Секретарі секції: доцент кафедри цивільного права, к. ю. н.,
доцент О.Ю. Цибульська,
доцент кафедри цивільного права, к. ю. н.,
доцент Н.В. Фомічова

ХАРИТОНОВ ЄВГЕН ОЛЕГОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри цивільного права, доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ: МІЖ ПРАВОМ ПРИВАТНИМ І ПУБЛІЧНИМ

Пандемія COVID-19 зумовила необхідність перегляду характеру стосунків людей у різних сферах буття, ставлячи під сумнів навіть такі, здавалось би, стійкі тренди як євроінтеграція, міжнародний розподіл праці, ринків, глобалізація тощо [1]. У зв'язку з пандемією кордони багатьох країн були закриті, скоротилася міжнародна торгівля, відбулося падіння фондового ринку, а транснаціональні компанії відчували вразливість глобальної системи поставок.

Хоча заборони та обмеження запроваджуються на час боротьби з пандемією, але вони створюють тривкий ефект віри у сильний уряд і пріоритет суспільних потреб над свободою особистості та національних інтересів над міжнародним співробітництвом.

Успіхи країн, що використовували агресивні дії та жорсткі обмеження для подолання COVID-19 (Сінгапур, Південна Корея, Китай та ін.), ніби, свідчать про перевагу використання публічно-правових способів і таким чином заохочують до впорядкування цивільних відносин публічно-правовими методами. Істотне значення тут мають ті мотиви, що, хоча влада в умовах пандемії приймає багато рішень, законність яких є досить сумнівною, але боротьба за позитивістську законність не виключає те, що ми маємо підтримувати рішення влади в тій частині, в якій вони відповідають законам природного права і здоровому глузду.

Така драматична дилема завжди виникає в екстремальних ситуаціях (війни, стихійні лиха, крайня необхідність тощо) [2].

Можна припустити, що у зв'язку з цим, може зрости популярність (і без того досить популярних в українському суспільстві) публічно-правових засобів впливу на економіку. Тому, дедалі більший сумнів викликає, скажімо, теза, згідно якій передумовою рекодифікаційних робіт (оновлення Цивільного кодексу України) є скасування Господарського кодексу України [3]. Попри те, що моральна застарілість цього законодавчого акту очевидна, має бути врахована та обставина, що, згідно з опитуваннями, більшість українців і до пандемії були прихильниками поєднання державного управління і ринкових методів, а третина взагалі підтримувала повернення до планової системи з повним державним контролем. Тому, скасування Господарського кодексу України, мабуть, було б передчасним. У кожному разі, воно не повинне бути передумовою рекодифікації, а є лише одним з елементів цього тривалого процесу.

Натомість, першочерговим завданням оновлення цивільного законодавства, зокрема, Цивільного кодексу України, у зв'язку з пандемією має стати визначення приватно-правового статусу людини, котрий відповідав би європейським стандартам у цій галузі. На жаль, норми Цивільного кодексу у цій галузі виглядають морально застарілими і несуть на собі відбиток пострадянського підходу. Їх удосконалення у процесі рекодифікації має проводитися, у першу чергу, з урахуванням тих колізій між правами та інтересами приватної особи, з одного боку, і колективними інтересами, – з іншого, що виникають в екстремальних ситуаціях. Метою оновлення відповідних норм має бути, передусім, максимальний захист прав та інтересів приватної особи, але, разом із тим, із запобіганням зловживанню цими правами.

Як зауважувалося раніше, не викликає сумніву, що можливість взаємодії держави із громадянським суспільством (правове забезпечення його функціонування), навіть поза екстремальними ситуаціями, значно більшою мірою забезпечується через публічне право, ніж через право приватне. Такий стан речей є природним, оскільки приватне право і громадянське суспільство є однопорядковими концептами, які не лише не можуть існувати одне без одного, але й не можуть бути достатньо повно охарактеризовані поза їхнім взаємним зв'язком, що пов'язано з однотипністю підґрунтя їхнього виникнення та існування. Натомість, публічна влада має забезпечувати умови функціонування громадянського суспільства та реалізацію і захист цивільних прав приватної особи. У дещо метафоричному стилі ці стосунки можуть бути охарактеризовані наступним чином: «Демократична державна влада – це «нічний вартовий» у будівлі «особи, що самовдосконалюється». Вона – дієвий і активний посібник свободи, фізичної та духовної краси людини» [4].

Отже, існує загальна проблема вибору між приватноправовим (гуманітарним) підходом і підходом публічно-правовим, (державно-регулятивним), яка загострюється при екстремальних ситуаціях, зокрема, при пандеміях. Перспектива вибору полягає в тому, що

заміна ринку плановою економікою відбирає свободу і лишає людині єдине право підкорятися. Влада, що розпоряджається усіма ресурсами, контролює усі аспекти життя і діяльності людей. Є єдиний роботодавець, будь-яка робота, воля начальника не обговорюється. Монарх визначає кількість і якість того, що споживачі мають придбати. Немає такого сектору, де б лишалося місце особистим оцінкам. Влада видає певне доручення і повністю регламентує місце, час і спосіб виконання. При першому ж посяганні на економічну свободу усі політичні і правові свободи обертаються на облуду [5].

Держава стосовно усіх зазначених концептів виконує функцію регулятора «за запитанням», а перелічені концепти є корелятами, що доповнюють одне одного у демократичному суспільстві, опосередковуючи сфери: суспільно-політичну (громадянське суспільство), економічну (ринок), правову (приватне право).

Центральною постаттю в усіх зазначених сферах є людина, котра виступає як приватна особа – індивідуально або у об'єднаннях приватних осіб. При цьому людина є також центральною постаттю серед суб'єктів цивільних відносин, що вимагає приділення їй належної уваги у Цивільних кодексах приватно-правового типу.

Якщо ж на перше місце ми ставимо не людину, як суб'єкта приватного права, а, скажімо, визначення вимог до її поведінки у особливих ситуаціях, обмеження такої поведінки, організацію, опосередковування торгового обігу тощо, то, очевидно, має йтися про створення Цивільного кодексу «публічно-правового» типу тощо. Існування таких кодексів, звісно, можливе. Більш того, саме таким законодавчим актом був Цивільний кодекс Української РСР 1963 року (так само, як і цивільні кодекси інших радянських «союзних республік» у складі СРСР). Разом із тим, маємо чітко усвідомлювати, що цивільне право, створене на такому методологічному підґрунті, має мало спільного з європейським приватним правом, як такого, що починалося фактично з визначення правового статусу приватної особи на основі засадничого положення Римського права: «Per liberam personam nihil nobis adquiri potest».

Список використаної літератури:

1. Кошляк А., Спірін Є. Світ після пандемії: глобалізація слабшає, націоналісти зміцнюють позиції. Режим доступу: https://thebabel.com.ua/texts/40815-svit-pislya-pandemiji-globalizaciya-slabshaye-nacionalisti-zmnichuyut-poziciji-perekazuyemo-stattyu-foreign-policy?utm_source=page&utm_medium=publication
2. Kostenko O. ДРАМАТИЧНА ДИЛЕМА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ (між формальною законністю і здоровим глуздом). Режим доступу: ДРАМАТИЧНА%20ДИЛЕМА%20В%20УМОВАХ%20ПАНДЕМІЇ%20(між...%20-%20Oleksandr%20Kostenko.pdf
3. Довгерт А.С. Рекодифікація Цивільного кодексу України: основні чинники і передумови для старту // Право України. – 2019. – № 1. – С. 27-41

4. Оніщенко Н.М., Стоєцький С.В., Сунегін С.О. До питання про відповідальність держави перед громадянським суспільством. Часопис Київського ун-ту права. 2014. № 2. С. 11.
5. Людвиг фон Мизес. Индивид, рынок и правовое государство. СПб., 1999. С. 129.

Ключові слова: пандемія, COVID-19, приватне право, публічне право, цивільне право.

Ключевые слова: пандемия, COVID-19, частное право, публичное право, гражданское право.

Key words: pandemic, COVID-19, private law, public law, civil law.

САФОНЧИК ОКСАНА ІВАНІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри цивільного права, доктор юридичних наук, професор*

ДО ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТРАХУВАННЯ МАЙНА ВІД ВОГНЮ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Страхування майна від вогню є традиційним і найпоширенішим видом страхування.

Сутність страхування від вогню (міжнародна назва такого страхування «FLEXA») – відшкодування збитку від раптових і непередбачених випадків пожежі або вибуху, а також деяких інших випадкових і непередбачених подій (ризиків), додаткових щодо ризиків пожежі та вибуху, що призвели до спалаху застрахованого майна (страхування «від вогню та інших випадків») [12].

Під поняттям «пожежа» розуміють неконтрольоване горіння, яке спричинило матеріальний збиток. Страхові компанії відшкодовують також збитки, які виникли внаслідок безпосередньої дії вогню (пожежі), а також дії побічних явищ (тиск повітря або газу, тепло, дим) [6].

Для того щоб підприємство змогло захистити себе від фінансових збитків у разі настання непередбачених обставин, укладаються основні та додаткові договори, договори добровільного страхування майна державних, кооперативних, громадських, акціонерних, орендних, приватних та інших форм власності підприємств і організацій незалежно від видів діяльності.

За основним договором страхуванню підлягає все майно, що належить підприємству: будівлі, споруди, передавальні пристрої, силові, робочі та інші машини, обладнання, транспортні засоби, риболовецькі судна, знаряддя лову, об'єкти незавершеного будівництва, інвентар, готова продукція, сировина, товари, матеріали та інше майно [2].

За додатковими договорами може бути застраховане: майно, одержане підприємством згідно з договором майнового найму (якщо воно не застраховане у наймодавця), або прийняте від інших підприємств та населення для переробки, ремонту, перевезення, зберігання, на комісію